

George Remete

Leacuri contra evlaviei

- eseuri -

 paideia

2018

CUPRINS

Partea I: Minora

Om, paternitate, comunitate.....	9
Viața.....	17
Spirit, libertate, adevăr	23
Gândire, cunoaștere, înțelegere	25
Bolile gândirii	29
Cunoașterea	33
Singurătatea	38
Cuvânt și tăcere	41
Creația	47
Operă și autor.....	53
Timpul	56
Moartea	60
Memorie, despărțire, pomenire	62
Valoare, critică, succes	65
Pesimism și optimism	71
Frumusețe și festivism	73
Fericire și nefericire	75

Moral - moralitate	81
Bine și rău	85
Cunoaștere și morală.....	93
Răutate și prostie	96
Adevăr și minciună.....	99
Preț și dispreț	104
Bunul simț	107
Sinceritate	111
Modestie și demnitate	112
Dreptate - drepturile omului.....	117
Sexualitate	120
Educație și morală.....	125
Prietenie	129
Curaj și frică	133
Suferința	136
Eroismul	138
Paternitate - Patriotism	141
Zicale românești	154
Rușine și frumusețe.....	159
Greșeală - căință - renaștere	163
Omenia	167
Iubirea	171

Partea a III-a: Theologica

Spirit și sfințenie	193
Dumnezeu	197
Ființă și ființare	207
Dumnezeu și creatura	210
Revelația - copilul.....	221
Rațiune și credință	227
Filosofie și teologie.....	235
Credință și necredință	242
Credință și evlavie	247
Păcatul	254
Moarte și judecată	256
Rai și iad	261
Mântuirea	265
Providența	269
Iisus Hristos	272
Căință și pocăință	276
Rugăciunea	278
Biserica	282
Iubirea creștină	291

Partea I
.....
Minora

OM, PATERNITATE, COMUNITATE,

Definiția omului

Om e ființa cea mai ciudată, animalul inexplicabil sau singura ființă inexplicabilă. Este inexplicabil, pentru că este mereu și total paradoxal: ființă/neființă, rațiune/absurd, libertate/robie, adevăr/minciună, etc. În lumea aceasta numai omul este ființă; toate celelalte pot fi numite existențe, fenomene, deveniri, dar nu ființe, pentru că n-o afirmă, n-o neagă și nu luptă pentru absolutul ei. Și tot numai el este neființă, căci numai el se înfricoșează de neființă (neavând pericolul în față), o problematizează, o dezbate, o lucrează și o asumă.

Numai omul e rațiune; celelalte existențe sunt „rațiuni” numai în legătură cu rațiunea umană. Și tot numai omul e absurditate, pentru că numai el are ideea absurdității, o concepe, o realizează și luptă împotriva ei, deși n-are șanse: omul e un limbric și-un nimic! Celelalte existențe n-au de-a face cu absurdul (nu există animal absurd), tocmai din cauză că ele n-au nici rațiune.

Omul? O fiară ciudată, un „*animal foarte versatil*” (cum zice Sfântul Maxim Mărturisitorul), care e zero în raport cu veșnicia și totuși e numai dor de veșnicie și se ține cu ghearele și cu dinții de ea.

Omul? Ființa cea mai nesigură, mai jalnică și deplorabilă, cea mai umilă, mai nenorocită și neastâmpărată, veșnic în căutare și niciodată atingere, cea mai însetată de ființă și niciodată

sațiată: „un dor fără sațiu de ființă”. Omul e singura întruchipare aiurită a ființei sau cea mai aiurită și aiuritoare ființă; în orice caz, e singura ființă care-L poate aiuri pe Dumnezeu, singura ființă care *”se tulbură”* (Ps. 38, 9) și singurul care tulbură ființa. Aparent, e singurul lucru care nu-i în ordine, (cum zicea N. Stănescu despre creier, văzut de marțieni) dar care s-ar putea să fie singurul lucru în ordine din lumea aceasta.

A fi om înseamnă a conștientiza că ești limitat și deficitar, că ești de fapt numai *„pământ și păcat”* (Sf. Siluan Atonitul). Dar în același timp înseamnă a conștientiza că existența ta se ridică la nivelul maximei Existențe, că ești concurentul și egalul existenței, într-un sens sublim, că existența ta face cât toată existența la un loc, că te iei la trântă cu Ființa, ca Iacob cu îngerul. Cine n-a conștientizat că face cât existența, că e contemporanul întregii existențe (așa cum arată cartea lui Iov), acela nu a trăit.

Această conștientizare este totuna, desigur, cu conștiința unicității și a demnității. Aceasta vor să însemne cuvintele lui Iisus Hristos: *„Ce ar câștiga omul dacă ar dobândi lumea toată și și-ar pierde sufletul său? Sau ce ar putea da omul în schimb pentru sufletul său?”* (Matei 16, 26)

Condiția umană

O definiție ar putea fi aceasta: *„viața fiecărui om este istoria dezamăgirii și istoria compromisului”*. Pentru că maturizarea (și, în orice caz, curgerea omului) înseamnă trecerea de la ideal la real, de la iluzia absolutului la realitatea relativului.

Cât de paradoxală, ambiguă și tragică e condiția umană o arată nu numai condiția și viața omului ca nesfârșit balans între ființă și ne-ființă, absolut și relativ, adevăr și minciună (nimic

mai ființial, mai absolut și mai adevărat; dar și nimic mai relativ și mai mincinos), ci mai ales faptul că în condiția istorică toate adevărurile sunt amare, toată ființa este tragică, toate minciunile sunt dulci și toată ființarea este penibilă.

Legende populare vorbesc de timpul primordial al omenirii când pământul era transparent, fiind apoi murdărit și opacizat de păcatele omenirii.

Imaginea este nu numai un simbol ce exprimă o realitate ontologică și morală colectivă, ci este și un fapt trăit personal, de fiecare om. Până la o anumită vârstă, chiar până într-o clipă precisă, un moment identificabil, de neuitat, ai sentimentul luminii și unității lumii. Lumea este până atunci o uriașă oglindă mirifică, în care toate sunt sfinte. Într-o clipă anume, istorică, avem sentimentul că oglinda se sparge colosal într-o mulțime de cioburi. Minunea se distruge ireversibil. Spectacolul nu este mirific, ci este un cataclism și o catastrofă cosmică, identică de fapt cu spectacolul mizeriei lumii, din toate punctele de vedere: ontologic, moral, estetic etc.

Catastrofa nu are o cauză materială anume, identificabilă. Cine a spart-o, cine o sparge iar și iar, în viața fiecărui om? Suntem toți imorali, ireversibil imorali? Sau descoperirea posibilității imoralului coincide cu imoralitatea? Noi ne spargem propria oglindă? Suntem în exclusivitate autorii suferinței noastre? Este omul ființă masochistă? Este această spargere impactul conștiinței istorice asupra conștiinței supra-istorice primare, căderea din supra-istoric în istoric? Iată mărginirea și sufocarea condiției umane.

Ne tot lamentăm (și ne mândrim, de fapt) că noi oamenii avem o condiție specială de suferință, smerenie, măreție și dis-

ponibilitate. Dar, dacă toate ființele și toată existența viețuiește și pătimește aceeași condiție „umană”? Dar dacă animalele simt și ele limita, nenorocirea și nenorocul condiției lor, ca și omul? Dar dacă și animalul este om, și omul animal? Nu cumva creatura e unitară și solidară mai mult decât știm?

A realiza condiția umană, a o simți cu adevărat înseamnă a-ți fi milă de dușmanii tăi, de cei mai mizerabili, mai urâți și mai criminali fără un motiv neapărat „creștin” (fără motivul iubirii sau al fraternității), ci numai din cauza mizeriei care ne domină, ne uniformizează și ne îngroapă pe toți.

Omul este concretizarea exemplară a nenorocirii: singura ființă nenorocită, pentru că e singura care-și face iluzii, singura care are ideea nemuririi. Animalele și îngerii nu au nici vise, nici iluzii.

Omul este o casă (poate exemplară) a ființei. Dar este și o splendidă concretizare a nimicului și neființei. Și totuși, el este ființa peste care nu se poate trece, peste care nici Dumnezeu nu trece. Și neființa îl poate reflecta pe Dumnezeu; într-un fel, omul este nimicul sau neființa care-L oglindește pe Dumnezeu.

Fiecare om e o persoană atât de specială, de unică, încât se poate spune – nu în sensul artistic, ci în sensul de spirit creator – că există cu adevărat atâtea lumi câți oameni sunt.

Oamenii pot fi și trebuie împărțiți, căci a-i deosebi înseamnă a-i cunoaște. Aș evita însă împărțirile între „buni sau răi”, „proști sau deștepți”, „calzi sau reci” și aș prefera să-i deosebesc altfel: 1) cei care acceptă lumea; 2) cei care se revoltă.

Altfel formulat, i-aș numi: pozitivii și rebelii. Prin cei dintâi nu-i numesc nicidecum pe conformiști, blazați, leneși sau egoiști; la fel, prin „rebeli” nu înțeleg pe „Gică contra” sau

„rebelii fără cauză”. Prin urmare, nu vreau să spun că, din principiu, primii ar fi buni și ceilalți răi, și nici invers. Totuși, având în vedere lumea în care ne naștem și condiția umană concretă în care trăim, vreau să spun că prefer total și fără ezitare „pe rebeli”. În mod atât de paradoxal și de fascinant, mi se pare că nu primii, nu cei „buni” sunt constructivi, ci „rebelii” sau „răii”. Pentru că mi se pare că a înțelege și a vrea binele înseamnă nu a accepta lumea și pe sine așa cum sunt acum, ci a te revolta pentru a le schimba. Dacă nu te revolți împotriva ei, nici n-o vei schimba: „*Din suferința mea se naște o lume mai bună*” (Shakespeare).

Întâlnirea ca miracol

Întâlnire miraculoasă este numai aceea în care persoana respectivă devine prezență continuă în mintea, viața și persoana ta. Foarte puține persoane le avem așa: aproape toate sunt fragmentare, parțiale și discontinue pentru noi. De persoana miraculoasă nu trebuie să-ți aduci aminte, nu e nevoie, pentru că o simți și vorbești cu ea continuu. Ea stă chiar în centrul minții, inimii și vieții tale, încât e o vorbire perpetuă: vorbirea cu ea e vorbire cu tine și conștientizarea de ea e conștientizare de tine.

Soarele fizic ca expresie a Soarelui spiritual: soarele răsar pentru ca oamenii frumoși să-și vadă bucuria în ceilalți. Și totuși: cât de frumos și măreț poate fi omul *ca persoană*, ca specific și unicitate, și cât de urât, monstruos, oribil, mizerabil și penibil poate fi omul *ca lume*, ca masă sau gloată!

„*S-a făcut lumea rea!*”, auzim mereu. Bineînțeles că lumea a fost întotdeauna rea! Problema e alta: omul nu a avut și nu are probleme cu ființa, cu lumea sau cu altcineva. Proble-

ma omului e omul: semenul. Semenul îmi face probleme, el e o veșnică problemă, e problema esențială a mea, pentru că e însăși inevitabilitatea și necesitatea ridicării unei probleme în fața mea. Numai el e problemă, numai el îmi poate face probleme. În rest, cu altcineva sau altceva n-am probleme! Semenul este și problema și rezolvarea noastră.

Mai mult: problema ta ești tu. Tu îți faci probleme, căci nimeni nu-ți poate face atâta rău cât îți faci tu. „S-a făcut lumea rea!” înseamnă „M-am făcut mai rău!”

Aprecierea omului

E foarte interesant că raportul autentic și deplin între doi maturi sau doi bătrâni nu e capabilă nicio ființă să-l arate (nici iubita, nici soția, nici mama, nici frații) decât colegii lor de internat, din adolescență sau tinerețe, de intimitate, care pot să arate exact, infinitesimal, valoarea fiecăruia și raportul dintre ei. Cu cât cresc, cu cât ”se maturizează” și socializează, cu atât calitatea lor se complică (se încurcă), își pierde contururile iar cei din jur (chiar și cei mai deștepți) sunt capabili de confuziile și erorile cele mai mari.

Paternitatea

Paternitatea umană nu este cea animală. Numai oamenii au paternitate, pentru că aceasta nu este simplă ereditate și biologie. Dovada sunt copiii oamenilor geniali: băiatul lui Iorga, Mitzura lui Arghezi, Dorli lui Blaga și alții, pigmei și meschini față de originea care i-a produs.

Părintele nu este numai om, este omul nesfârșit. Copiii sunt mult mai asemănători și mai uniți decât maturii: cu cât

cresc, cu atât se diferențiază și se înstrăinează. Menirea omului este de a-L ajuta pe Dumnezeu să facă copii, să facă oameni.

„Părinții tăi? Dumnezeii tăi.”

Împlinirea

A fi om înseamnă a vrea și a reuși să faci ceva „*de pomina lumii*”. Cine nu are limpede această idee și voință s-a născut degeaba. Pe de altă parte, în sens creștin a te împlini înseamnă a coborî scara smereniei „*mai prejos de toată zidirea*”, a ajunge cel mai anonim dintre anonimi, a deveni Nimeni.

Care este împlinirea adevărată? Faptul extraordinar este paradoxul că se pot concilia, că omul deplin le întrunește pe amândouă: să devii puternic, să devii Nume, să ajungi persoană reală, un om și jumătate, dar prin smerenie, adică chiar prin anonim total. Adică: să înțelegi că numele tău, puterea și ființa ta n-o fac mediatizarea, ci creșterea tăcută în singurătate și anonimitate absolută. Numai anonimitatea zidește și construiește cu adevărat Numele.

Omul este cât iubirea, măsura lui e dată de iubirea lui. Iubirea mea, măsura mea? Am căutat o iubire atât de mare că n-am îndrăznit să-i spun numele. A fost eșecul, a fost izbânda mea? Nu numai iubirea întâlnită, ci și iubirea căutată e măsura omului.

Poate că imaginea cea mai convingătoare a spiritualității omului este faptul că, oricât se străduiește omul să se distrugă, nu reușește să se sinucidă. Nu există sinucidere reușită. Vedem că de fapt aproape fiecare om se străduiește să se distrugă – inconștient sau conștient – și nu reușește deplin. În același timp, observăm cum se nasc o mulțime de copii splendizi, în condiții

absolut negative, imposibile. Concluzia: mașinăria e atât de bine făcută de Dumnezeu, încât nimeni n-o poate anula.

Zâmbetul omului

Există zâmbet și râs: de la surâsul angelic la rânjetul diabolic, de la plus infinit la minus infinit.

Teodor Baconsky, prin lucrarea sa „Râsul patriarhilor”, susținută la Sorbona, vrea să ne convingă de sublimul râsului sfinților. Într-adevăr, de tot râsul! Căci este extrem de semnificativ că același duhovnic ortodox, care râde în fotografia din Apus, în cea din Răsărit nu mai râde! Cel mult zâmbește!

Și totuși, parcă-mi vine să zic: în clipa în care zâmbește (sau încearcă), fiecare față de om e fața lui Dumnezeu.

Omul, ființa paradoxală

Omul este singura ființă care se descrie și se disprețuiește pe sine. Nu există auto-portrete sau auto-disprețuiri ale îngerilor sau ale animalelor. El este singurul animal care postește și se roagă, căruia i se poate urî cu binele, care știe să se îmbete, să injure și să dea cu căciula de pământ.

Să te ferească Dumnezeu de răzbunarea neputinciosului, puterea slabului, seriozitatea glumețului, ura iubitorului, priceperea incompetentului, ambiția nepriceputului, mândria smeritului, infinitul impostorului, argumentarea nebunului.

VIAȚA

fi sau a nu fi

Miraculoasă și totală întrebare, deloc comună cu interogația artistică sau cu găselnița. Argument: îmi mai pot eu închipui că s-ar fi putut să nu existe copilul meu? Iată miracolul lui „a fi”! „A fi” nu este comun, de la sine înțeles, „natural”, întâmplare sau bucată de ceva. „A fi” nu este ființă, ci Ființă, a fi este miracol. Această înțelegere a lui „a fi” dezleagă toată filosofia și teologia.

Nu viața este cumplită ci existența. Ființa însăși este cumplită; nu dureroasă, nu tragică, ci cumplită: dincolo de durere, de suferință sau de tragedie.

Viața: sens și nonsens, absurd și destin? Se pare că viața e tot atât de autentică, suverană, cinstită și generoasă cu tine, pe cât de adevărat, generos și suveran ești tu cu ea.

De ce e mincinoasă, ticăloasă și înșelătoare viața? De ce reușește să-i înșele pe toți, mai presus de orice inteligență și putere? Pentru că nimeni nu poate prinde devenirea, adică viața ca trecere. Viața ca vrăjitoare sau vrajă nu poate fi depășită decât prin dezvrăjire, prin înfruntare: adică prin chemarea și înfruntarea morții.

Numai căutând permanent moartea, numai prin gândul morții se depășește vraja vieții. Numai eroii și sfinții, biruitoarii morții, au viața adevărată. Nu ne naștem în viață ci câștigăm viața, prin biruința asupra morții. Cine n-a biruit moartea, nu a trăit niciodată.

Nu știu dacă pot sau nu să mor degeaba, dar știu că nu pot să trăiesc degeaba. E greu de înțeles și de primit moartea: e și mai greu de înțeles și de acceptat viața. Scopul vieții este să faci moartea sărbătoarea vieții tale.

Religia, filosofia și arta laudă și se extaziază în fața „misterului” sau „tainei” vieții, într-o proslăvire cețoasă în care nu se știe deloc ce este acest mister și de ce e mare. Trebuie să subliniem că de fapt nu există nici un mister și nici o taină a vieții înafara persoanei legate de Dumnezeu, adică în afara credinței. Nu există de fapt decât misterul persoanei, cea relativă (umană) și cea absolută (Dumnezeu).

În afara persoanei și în afara credinței, viața este o mocir-lă colcăind de instincte, monștri, murdărie și crime („pământ și păcat” cum spune Sfântul Siluan), conducând la moartea eternă. Legile materiei sunt mecanice; de fapt, chiar și instinctele și fenomenele lumii biologice exclud orice noutate și orice mister. Misterul există numai în posibilitatea noutății, și anume a noutății absolute. Or, noutatea nu e posibilă decât în lumea spiritului („*Alles ist eitel, ausser der Begegnung zwischen Geist und Geist*”, zicea Hugo von Hofmannstahl), pentru că numai spiritul este origine, inițiativă, principiu și noutate de existență.

Dacă lumea e văzută în afara credinței, deci în afara spiritului, misterul este de fapt exclus; dar dacă există cu adevărat spiritul și persoana, atunci misterul este nu numai posibil ci întreaga viață, lume și istorie sunt o permanentă, atotcuprin-zătoare, colosală și copleșitoare taină.

Cred tot mai mult că actorii sunt oamenii care joacă mai multe roluri pentru că n-au înțeles sau evită unicitatea rolu-

lui: acela al propriei vieți. Un exemplu convingător pentru aceasta: numai bărbatul care nu înțelege unicitatea iubirii caută dragostea consumând cât mai multe femei. Și tot astfel: sculptorii sunt cei care nu și-au sculptat statura proprie, poeții sunt cei care n-au devenit poezie, muzicienii sunt cei care n-au devenit muzică.

„Viața merge înainte”

„*Am luat bătaie! Nu-i nimic, mergem înainte!*” Care „înainte?” Ce prostie! Viața nu e organism, un monstru sau o energie mecanică. Ea merge înainte pentru cei care merg înainte, pentru cei care împing ei viața. Pentru ceilalți, viața nu merge înainte și nu-i împinge deloc. Există viață pentru că lupți pentru viață, nu numai pentru că ți se oferă. Oricât este ea de donată și generoasă, există și merge înainte numai pentru cei care o crează și o împing înainte.

„A iubit foarte mult viața! A trăit viața din plin!”

A iubit viața pentru că avea o poftă nebună de viață? Ce înseamnă a iubi viața, a trăi viața din plin? A avea poftă de viață înseamnă a avea poftă de mâncare, poftă de amor, poftă de băutură, poftă de putere, de publicitate: „*pofta ochilor, pofta trupului, trufia vieții*” (I Ioan 2, 16).

Păi poftă de viață au tocmai nesimțții, egoiștii, criminalii și monștrii! Iar cei altruști n-au „poftă de viață”, pentru că n-au mâncat-o din plin.

De fapt, a trăi sau a iubi viața înseamnă tocmai a renunța la ea, a o refuza pentru a o dăruia altuia. Numai creștinii, idioții, iresponsabilii, egoiștii, vulgarii, criminalii și monștrii au poftă